

8. *A magyar tud. Akadémia III. osztályának* januárius 16-iki ülésén két tárgy volt. Dr. Lenhossék Mihály-nak »A velős hüvelyek fejlődéséről a középponti idegrendszerben« című dolgozatát Mihalkovics Géza terjesztette elő. Dr. Horváth Géza felolvasta Dr. Dada János-nak a »Magyarországi Branchipus-fajokról« szóló dolgozatát, melyben előadja, hogy a tóvizekben élő és levélalakú lábaikkal élénken uszkáló Branchipus-rákokból eddig hét fajt figyelt meg hazánkban, s hogy ezek közt egy új fajváltozat is van, melyet Chyzer Kornél zemplénmegyei főorvos a Bodrogközön fedezett fel.

9. A »Kecskeméti vidéki Természettudományi Társulat« 1888. január 18-ikán tartott ülésén Hanusz István »A vándorpatkány (Mus decumanus Pall.) elterjedéséről«, Parragh Gedeon pedig több fizikai tárgyról értekezett. Hanusz a házi és vándorpatkány létért való küzdelmét, ez utóbbinak győzedelmét s a világ minden részére való elterjedését vizsgálta. Parragh előadásának első tárgya volt »A mágnesség változásának gyorsasága a vasban«. Ha a vasat elektromos árammal vesszük körül, mágnessé válik. Az áram megszüntével megszűnik a mágnesség is, de nem rögtön, hanem bizonyos idő múlva. Ezen idő a vas minőségétől függ. Lágy vasban hamarabb szűnik meg, mint keményben. Az elektromos áram megszakítása és a mágnesség megszűnése közötti idő mérésére az inga használtatott. A kísérletezéshez használt vasban a jelzett időköz 0.028 másodpercnek találtatott. Előadásának második tárgya »Az égi testek százasos perturbatói«-nak kísérleti utánpótlása volt, nevezetesen a következő perturbatóknak: a) Az égi test pályája mindkét tengelyének kisebbsége, a mi

például az Encke-féle üstökösön észlelhető. b) Az excentricitás változása; erre példa saját Földünk. c) A perihelium hátrálása, melyet a felső bolygók tömegvonzása okoz. d) A perihelium előnyomulása, melyet az alsó bolygók tömegvonzása okoz. Erre példát találunk ismét saját Földünkön, melynek periheliuma évenként 11'6"-czel előnyomul. e) Olyan üstökös pályaelemeinek megváltozása, mely valamely nagyobb bolygó, például a Jupiter mellett megy el. A pályák lerajzolására az ingakészülék, a zavart okozó bolygók helyettesítésére pedig elektromágnesek használtattak. Meglepő volt azon szabatoság, mellyel az összeállított készülék lerajzolta a különböző eseteket, a zavarások és okaik közötti összefüggés világos feltüntetésével. A kozmografia tanulságos taneszközt kap e készülékben.

10. *A M. Földtani Társulat* januárius 4-ikén tartott szakülésében Dr. Szádeczky Gyula a Tokaj-Eperjei hegységnek Nagy-Szaláncz és Abauj-Komlós közt levő centrális részében gyűjtött kőzeteket ismertette meg. A Tolvajhegy csoportjának kőzetét, ellentétben Wolf H. és Doelter bécsi geológusokkal, különbözőnek tartja a Füzéri vár kőzetétől. Megismertette továbbá a Hársas- és Rábahegy csoportjának kőzetét is. Minthogy e két típusbeli kőzet a szármátkor üledékes kőzeteivel összefüggésben van, azt következteti, hogy a vulkáni kőzetek, melyeket leírt, az említett üledékes kőzetekkel vagy egykorúak vagy még fiatalabbak.

Dr. Szabó József bemutatta ama szelvényt, melyet Cseh Lajos selmeczi kir. bányageológus a Ferencz császár altárnából és pedig a tárna szájától Pjergaknáig készített.

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

33. *Szabadalom br. Vay Miklósnak pamufonó malomra.* »Az Anglus Böltsek is bévevék társaságokba nagy érdemű Hazánkfiát Bárány Vay Miklós Ingenieur Kapitány Urat,* azon alkalmatossággal, midőn a látás segítésére, magától talált két eszközök iránt, azoknak egyenes itélettételeket kikérte volna. Ezen Hazánk díszére születtett Ur, valamint az Anglusokkal magát, s magában kedves Nemzetünket megtiszteltette: úgy sem fáradságának, sem költségének semmit nem kedvezett, tsak-

* A magyar főrendiház mostani elnökének atyja volt. A SZERK.

hogy szülötte földjére való visszatérésével, az Anglusok boldogságában kedves nemzetét, s az azzal egy főt esmérő népeket néminémiképen részeltethesse, és arra a tökéletességre, mellyel a fáradhatatlan Anglus nemzet bír, valamely részben által formálhassa. E végre, hozott ki magával, különbözőféle mesterséges, ujjnonnan talált, vagy legalább még nálunk soha sem látott eszközöket, mellyeknek látására, lehetetlen, hogy ne világosodjanak a már valamit látó, de még sokkal többet látni kívánó szemek. Ilyen eszközök a többek között, az a *pamufonó malom*, mely három különböző malomokat foglal magában, olly for-

mán, hogy csupán egy kerék forgatásra, mind a három malom megindul, s jár; már a kereket osztán akármí forgatta. Az első malom arra való, hogy az a pamutot, pántlika formára szüntelenül elterítgeti, s kiszélesítgeti, a mely elterített pamut, a második malomban két görgő (cilinder) által egy edényben gyertyabél formára összedródík; a harmadik malom osztán ezt a sodrást két, vagy három különböző forgású görgőn annyira vékonyítja, a mint az ember akarja s belőle vastagabb vagy vékonyabb fonalat készít s azt fel is gombolyítja. Egyszerre lehet két s három ezer szál fonalat, ezen a hármas malmon fonní, és a mit e nélkül húsz ezer embernek kellene dolgozni, azt húsz személy azon idő alatt ezen a malmon betsületesen elvégezheti. Gyermekek is emberszámot tehetnek ezen malom mellett, mivel csak arra kell vigyázniok, hogy ha a sodrás, vagy a fonál el talál szakadni, össze tegyék, melly azután magától ismét öszvesodródík. Az érdem megjutalmaztatására kész Fejedelem, a fenn megnevezett Báró Úrnak, s még a törvény, vagy maga szabad rendelése szerint való örököseinek is, ezen malomra nézve, másokat kirekesztő szabadságot engedett tíz esztendőkre, a patvarkodók ellen kiadott olly fenyegetéssel, hogy a ki a Magyar és Német örökös birodalmakban hasonló készületű malmot tsinálna, vagy tsináltatna s azzal kereskedne, azon kívül, hogy a malmát elveszti, még háromszáz aranyat kéntelenítetik fizetni. Ezen malmon kívül van még a hozott ritkaságok között egy olly túzi alkotmány is, melly a *felforralt víznek göze által egy ötkerekű malmot hajt*; vagynak Astrolábiumok és külömb-külobmféle mérő s látást segítő eszközök. (Hadi és más nevezetes Történetek. Első szakasz. Bétsben 1789. 43. lap.)

Közli BUZA JÁNOS.

34. Maros Vásárhely, 4. Jan. Ide való Nagy Erdemű Orvos Doctorunkat Matyus István Urat a' Regensburgi Tudósoknak Fűvész Társasága az 6 Tagjának felvette. Úgy halljuk, hogy ugyanazon Fűvész Társaság az Eperjesi Protestans Gymnasiumban lévő Tanitót Sennovitz Mátyás urat, nem különben Leibitzer János Urat is a' Lötsei Protestans Gymnasiumban lévő tanitót szinte azon tisztelettel illette. (Hazai tudósítások. 1807. 65. l.)

35. Pestről. Minap Kőfejú Úrnak a' Ráczevi Uradalom Fiscalisának hirtelen való halála tette az Orvosokat, és Ns. Pest Vármegyét egy nem régi Orvosságra figyelmetessé. *Angustuna* neve. 1788-dik esztendőben déli Americából hoztatott Európába, és két hegy közt való szorosostól vette ezen Spanyol nevezetét. Eleinten igen hathatós szernek tartott, és több Orvosi

értekezések szerent még a' China héjnal is foganatosabbnak a' hidegtelelés ellen. De utóbbi tapasztalások ezen különös erejét meg nem bizonyították: mindazáltal az Austriai Ház tartományaira kiterjedő Orvosságok könyve (*Dispensatorium*) megtartotta nevét, és mint ingerlő és erősítő szert, úgy adja elő. Ennek vezérlése szerent a' Budai és Pesti Orvosok néha éltek vele. Kőfejú Úrnak esztendeig tartó hidegtelelése azt kívánta, hogy mint a' China, olly mértékben adassék neki. Ő még azt a' gondolatlanágot követte el, két papiroson port nem sokára egymás után bevett. Erre másfél óra múlva erős fájdalom között meghalt. Testében nem találtattak azon jelek, mellyek a' mérgek bevétele után szoktak következni: de ugyanazon mértékek (Dosis) egy házi ebnek, egy malacznak, és tengeri nyúlnek beadattatván, sőt több matskáknak is, mindnyáját egy fertály vagy fél óra alatt megölték. Ezen tapasztalások arra vették T. Ns. Pest Vármegyét, hogy maga kebelében ezen keserű héjat mind elfoglaltassa, 's megtiltassa. Ezt tette az Országban a' kir. Helyt. Tanács is. (Hazai tudósítások. 1806. 37. l.)

RADNÓTI DEZSŐ.

36. Gázzal való világosítás. Kappel Frídrik Pesti nagy Kereskedő Kástner Augustus által tulajdon házában gáz készületet tsináltatt, s' repce olajból készített gázzal tett próbát, melly igen jól sült el annyira, hogy ezen gáz erejére, 's tiszta lángjára nézve semmivel sem alább való annál, mellyet nem régiben Brown Angol az Austriai tartományokba behozni akart, és a' melly behozatása felül már alkudozások is tartattak. Kappel Úr nem tsak házában belsejét világosította meg illy módon, hanem az utzára is egy lámpást tsináltatt, a' mellyben égő gőz világossága tsak nem a' fél útszáig hosszára elhatott. Ezen lámpással ugyan ezen hónap 5-ikén tétetett az első próba, melly a' föllebb említett Angol ígéretének nem tsak mindenképen megfelelt, hanem sokakban azt a' föllül is haladta. Ezen érdemes, és iparkodó hazánkiától, ki mindenképen igyekezik a' haza díszét öregbíteni, és annak tsinosodását elősegíteni, reményljük, hogy kezdet szép pályájának közepén meg nem állapodik. Nem a' viasz, nem a' fagygyú, sem az olaj égéséhez, hanem az igazi napfény világosságához hasonlít a' gáz' világossága. Illy világosítással már ez előtt több esztendőkel néhai Tehel Úr a' Magyar Museumnak volt egygyik Gondviselője szerentsés próbát tett a' M. Museum épülete előtt. (Hasznos Mulatságok. 1827. évf. 155 l.)

Közli DR. GEREVICH EMIL.

37. Természeti ritkaság. A' Helvétziai Vallástételt követő Szentesi Ekklesia Születtek Mátrikulájában, néhai Gál István

Prédikátornak, 1757-dik esztendő Május hónapja alatt, iljen jegyzését láthatni.

NB. Olvass, ha tettzik K. O. egy kis újságot : A' Gerlitze György Feleségének méhében kettős magzat lévén, az egyiket 14 Maii elszülte, melyi is férjfi gyermek lévén, a' mint megláthatni e' ki nyílt könyvnek jobb kéz felől való pagináján, 18 eiusdem a' szent Keresztségen Györgynek nevezetett, a' másik pedig nála maradt, úgy mindazonáltal, hogy amannak születése alkalmatosságával le nem betegedett, le sem feküdt, hanem friss egészségben ápolgatta s dajkálta a már születettet a' nála maradtat is fenjárva hordozta, mint addig, míg nem 25 eiusdem elszülte, a' mikor osztán valódi beteg lett, mely is léány gyermek lévén, midőn ugyan azon nap, a' mint megláthatni, megkereszteltetett, Annának nevezetett. — — Ezt pedig nem hazudgya ám a' Prédikátor Gaál István, a' ki az elsőt meg is keresztelte, és a' dolognak ugyan végére ment azoktúl, a' kik Gerlitze Györgyné körül, mind a' két alkalmatossággal forgolódtak. Olly igaznak hidgye tehát ezt akárki is, mint hogy az nap az égen vagyon. A' fiú életben maradt, a' léány pedig meghalván prédikázióval eltemettetett 19. Aug. 1760. Sipos. (Tud. gyűjt. 1817. 10. köt. 137—138. l.)

Közli NAGY SÁNDOR.

38. Ha kevés a' Makk, Sertéseink, az úgy nevezett — *Durtovány*, vagy is *Ördög-borda* vastag gyökereivel télen által legeltethetnek. De, ha az sints határainkban, a' Fákrol Gyöngyöket, és farügyet vágatunk, a' Mezőségen pedig, Káka, Turbolya, Hí-nár gyökérrel, vagy Huzonyék, Habarnytza, és földi Gelesza s Pókkal, fűvelve tengőd-tettyük; azonban megnehezédvén a' Tél, sokszor Torok gyékot, dagadást veszünk rajtok észre, mellyben 24 óra alatt le is hullának, ha tsak a' bős Természettel 's egy télben le forrázott fekete levelű, de nyárban, mint Farkas alma, olly Növény, mágosra felálló Kóró gyökere az orvoslást ki nem pótolná — ennek az allyában, mint a' Kolompér, vagy is *Szalag*, ollyan dió forma almái, Tsitsókái vannak; mellynek öszvetörött Levét a' dagadott torkú Sertésnek erővel is gégejébe töltjük, vagy az illetén Kőnyavalya idején Sertéseinkkel Korpát, Piskáltz — *antimonium crudum* — sőt, öszekeverve étetünk — hozzá tévén, vagy magányosan is használván ezen *Gégefü*, nemű almás gyümölsű, gyökerein termő kórónak Lévé törtt, vagy Korpába aprított tsitsókája.

Azt is tapasztaltuk az idei *Musdaly* apró Tölgyfa Makkról, hogy mivel édes, 's tejes ízűek (mint a' Bik-makk) a' koczák elvetéltek. de a' szorgos Gazda, gyakran zabot vagy pergeltt vagy tölgyfa Makkot

ád az ilyeneknek, avagy leginkább a' Fia-dzó koczákat csak harmad napban egyszer mak-koltatta — a' Törköly, és Szilva-mosléjkjától is elvetélnék az ellőskotzák. (Hazai tudósítások 1807. 6. l.)

39. Aradról 31. Jan. A' költöző Álla-tok közzé számlálándók a' mi Arad Vár-megyebeli Havasainkon megforduló Madar-ak is, mellyek télben, midőn havak, és zúzmarák tsikorgó hideggel környezéik bérceinket, külföldi sivatag helyekről hoz-zánk jönnek Vendégül. Ilyenek a' sárga farkú, veres pettyegetésekkel tarkás szárnyú, Seregély nagyságú Selymegek, vagy *Szájden-Száif* nevűk. Ezek a' Kárpát hegynek ágozatairól, vagy az Orosz Birodalomból *Szibéria* hűs tartományából szárnyalnak hozzánk. Hellyel közzel igen számosan jelen-nek meg és gyalog fenyő mag és fa gyön-gyel tengődnek. Midőn havasainkra be-köszöntenek, bizonyos jele, hogy a' hide-gebb Éjszaki világon nagy tél lévén, nál-lunk is mély havak fognak hegyeinkre omlani.

Ezen vendég seregnek jelentése bé-tellyesedett az idén, midőn térdig érő hó-ban szánkázni 4-hetekig volt szerentsénk. Ezek a' Selymegek olly együgyű madarak, hogy azokból egy apró seretés lövéssel 20—30-at le lehet ejteni és akár melly nagy rezzentésre, 5-dik 6-dik fánál tovább nem mennek, hanem a' Föld felett, 's leg-inkább a' Tölgy, Bik, Fenyők tetején kovál-ganak; a' jó puskás 100 Madárra közzülök délig szert tehet; lehet néha apró lyukú hálóval is fogni és ott, a' midőn hideg házban fagyönggyel 's fenyő maggal tar-tattnak, az áldott természet nagy rendszabá-sát, és egy főtől való függést tapasztal-hatni köztöttek. Ugyan is, egy Sereg Vez-érje van, a' mellynek füttventésére, czivi-kolására minden Madár öszvemeyen: együtt repül; egy helyre száll. Láttam magam, midőn a' *Núda*, *Bekény*, *Rujed*, *Désna*, *Taucz*, *Lugosó* helységek nagyobb hegyei közzül való bertezeinkről, némely Uri ember azon Selymegekből elevenen el fogattván, egy hideg szobában fagyönggyel 's fenyő-maggal tartogatta, és némely *Isbek*, *zöld csapra* (*Ceranus Laurus*) *Izalag*, vagy is futó borostyány, és más zöld 's hervadt Tölgy faágokat, a' szoba falainak szegle-teibe helyeztetttvén oda eresztette a' Sely-megeket, mellyek a' Vezér Madár sipolá-sára, tsiripolására, az ágokra garáditsonként a Vezér után hágya reülttek. Az ágotska tetején maga a' Basa ült; utánna az öre-gebb, 's értelmesebb Selymegek; az Ifiak alól kuttogtak. — Eledelek vettetttvén, a' Vezér után egygyenként, rangjuk szerint a' pádimentomra szálldogáltak, választva, 's tartózkodva ettek, és megint a' füttyölő hi-vása után, katonai kedves renddel, és figye-

lemmel az ágakra felhágta; és tollaikat lanyhúzván szározzan mosdottak. Ezek a Méheknél is inkább Előljárójokra figyelmes madár teremtmények a' tanuló iffjakat az engedelmességre méltán inthetik!!! (Hazai tudósítások 1807. 107—8. ll.)

Közlő RADNÓTI DEZSŐ.

40. *Kigyó ölé.* Egy utazó a Jőreménység fokánál tapasztalta, hogy ott némelyek úgy ölik meg a' kigyót, hogy a pipaszárlyukán egy fűszálat keresztül vonnak, és az abban lévő keserű nedvességtől bemázlódott fűszálat a' kigyó szájába dugják, a' melly e' miatt azonnal megdöglik. A kigyónak a pipaszárban összegyűlt nedvvel való megölése Magyarországon nem újság. (Magyar Kurir. 1804. 247. l.) Sz. G.

41. »Erdélyben-is igen nagy kelete kezdett már a Savanyó és más egyszersmind feredő vizeknek lenni. Ezekről elég bővön irt leg-közelebb Fridvaldszky János most Fő-Esperest és Apát Ur; de a miket elhagyott, azokról ezt írhatom. Már a Gyergyai, Gyógyi, Homoródi, Rodnai vizeket palatzkókba kezdik sokan hordozni városokra, eladás végett és sok szép pénz szaporán egybe gyűjtenek vélek. — Kolosvár háta megett a Czégényi határon vagyon más víz. Ennek kivált míg szokást kap az ember, alkalmatlan az itala, de leghatható-

sobbnak tartatik. Ebből Stokker Lőrintz Doktor Ur főzetett volt legelőször Angliát s hathatósabbnak tartotta, mint a más országát: tsendesebben, de többször hajtotta a véle élet. Ezen viznél sokan ferednek-is nagy haszonnal. Híresedése pedig legelőször onnan lett: hogy egy Uri ember egy szép lovát, melly nagyon kehes és végtére szaparnitzás-is vala, főbe akará veretni, hogy több lovait-is meg ne vesztegetné nyavalyájával; azonban egy szegény ember kéré, hogy ne veretné főbe, adná neki szerentsét próbálni; tavasz kezdetén lévén a dolog s nem lévén a szegény embernek semmi takarmányja, ki-tsapá a lovat a' tájra, a hol ezen Czégényi tótsa vala; az alatt orvosságok után jára és tudakozódék; egy két hét múlva kimenvén a szám kivetett lovához, alig esméré azt-meg, úgy megépült vala. Elhagyá tehát az orvoslást, és naponként lesni kezdé, hogy mit rágná s mit hőrpölne inkább ottan; s feltalálá, hogy a békója miá nem férhetvén oda, a hol itatni szoktak, tehát elkénszeredve azon tótsából ivott. Annak-utánna sok marhákat gyógyítottak onnét, a míg osztán az elkénszeredett, Orvosra s orvosságokra nem költethő emberek magokon-is tapasztalgatták. S ma már igen híres viz. Ezt is antalkokban s pintze-tokokban hordozzák széllyel.« (M. Hirmondó 1781. 761—2. l.) Sz. K.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Természettudományi estélyek az 1887-ik évben.

Klupathy Jenő januárius 21-ikén bemutatván az egyetem új fizikai intézetét, a »Fizikai kísérletek hajdan és most« czímen tartott előadásában megismertette a jelelenlegi fizikai eszközöket, melyekkel pár perc alatt szemléltethetni mindazt, a mit a régieknek hosszú idő és nagy fáradság árán sem mindig sikerült. Ilyen a szénsavat folyósító, a Boyle-Mariotte-törvényt igazoló készülék, az apró időközök mérését végző eszköz stb. (Megjelent az 1888. évi januáriusi Pótfüzetben.)

Csapodi István »Az egyiptomi szemgyuladás«-ról április 1-én tartott előadásában előadván e betegség történetét, megismerteti székhelyét, mely a szem köthártyáját, lefolyását, az a veszedelmet, melylyel az embert fenyegeti, továbbá elsorolja a köteleességeket, melyek a beteg környezőire hárulnak, hogy ennek a bajnak elejét vegyék, s végül előadja a baj orvoslásának módját. (Megjelent az 1887. évi májusi füzetben.)

Szabó József »A budapesti ásványtani intézet százados története és jelen állapota« czímen november 4-ikén bemutatta az egyetemi új ásványtani intézetet. 1780-tól kezdődő történetében négy korszakot különböztet meg, mely idő alatt Piller, Schönbauer, Schuster, Reisinger, Szabó, Peters és újra Szabó voltak az ásványtan tanárai. Részletesen ismerteti és méltatja azokat a gyűjteményeket, melyekből az egyetemi ásványtani intézet mai gyűjteménye keletkezett, kiterjeszkedik az ásványoknak az egyes korszakokban való számára és viszontagságára, végül megismerteti az intézet mai berendezését. (Megjelent a Pótfüzetek januáriusi és áprilisi számában.)

Kosutány Tamás »A szén körútja a természetben« czímen decz. 9-ikén tartott egy előadást. Ismerteti a szénnek változatait: a gyémántot, grafitot, kőszénét, a szén vegyületeit, kiválóan a szénsavat; vázolja azt a szerepet, melyet a szén a természetben végez: miként bontja fel a növény a napsugarak hatása alatt a szénsavat s alakítja a szénét saját testévé; miként

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.